

Politivirksomhet i et norsk landdistrikt

Av forskningssjef RAGNAR HAUGE og
vitenskapelig assistent HARALD STABELL, Oslo

1. *Opplegget av undersøkelsen*¹⁾

1.1. *Bakgrunnen for undersøkelsen*

Organiseringen av politiet i Norge er preget av en meget svakt utbygget sentral ledelse. Selv om det i prinsippet er et statlig politi er det bare i meget begrenset grad at politiavdelingen i Justisdepartementet — som har den øverste ledelse av politiet — har mulighet for å innvirke på de lokale politikamres virksomhet. Hvordan arbeidet lokalt skal legges opp og hvilke oppgaver som skal prioriteres, er i stor utstrekning overlatt til det enkelte politikammers egne embets- og tjenestemenn (Hauge 1974).

På den annen side har politiet en sterkt publikumskontrollert karakter. Politiet skal opprettholde ro og orden innenfor det distrikt de er satt til å betjene, og de skal etterforske de lovbrudd som blir begått. Men både begrepene ro og orden og lovbrudd refererer seg først og fremst til mellommenneskelige forhold. Det er først og fremst enkeltpersoners krav om ro og orden som blir krenket og enkeltpersoner som blir offer for lovbrudd. Forutsetningen for at politiet skal komme inn i bildet er derfor i mange tilfelle at de blir informert om slike forhold fra publikum.

Utforskning av politiets virksomhet — hva befolkningen bruker politiet til, hva politiet selv tar initiativ til, hvordan de håndterer de enkelte saker og alle de andre spørsmål som reiser seg i denne forbindelse — er en utpreget mangelvare både i Norge og Norden for øvrig.

Den foreliggende undersøkelse er et forsøk på å kartlegge politiets virksomhet. Og fordi de andre — riktignok fåtallige — undersøkelser av politiets virksomhet har konsentrert seg om politiets virksomhet i byforhold (Borg m. fl. 1973; Støkken m. fl. 1974), valgte vi å konsentrere oss om politiet i mindre bymessige forhold. Valget falt på Follo politikammer — både fordi det er i

¹⁾ Den foreliggende undersøkelse er foretatt som ledd i et politiforskningsprosjekt som ble igangsatt sommeren 1973 av Nordisk Samarbeidsråd for Kriminologi. Prosjektet har også fått finansiell støtte av Norges Almenvitenskapelige Forskningsråd.

Undersøkelsen ville ikke vært mulig uten den åpenhet og hjelpsomhet vi møtte ved Follo politikammer, og vi er meget takknemlige for dette.

En mer utførlig beskrivelse av undersøkelsen er gitt i Ragnar Hauge og Harald Stabell: Politivirksomhet. Institutt for kriminologi og strafferett. Stensilserien nr. 19. Oslo 1974. 35 s.

rimelig nærhet fra Oslo, samtidig som det stort sett er preget av å omfatte et landdistrikt med de særtrekk som virksomheten i et landdistrikt har.

1.2. Politikammeret og lensmannsdistriktene

Follo politidistrikt ligger i Akershus fylke sør for Oslo. Pr. 1. juni 1973 hadde distriktet i alt 64.500 innbyggere. Størstedelen av distriktet er preget av jordbruk og forholdsvis spredt bosetting, selv om de områder som grenser opp mot Oslo delvis har tatt preg av å være forstadsbebyggelse.

Follo politikammer er plassert i Drøbak som utgjør en del av Frogn kommune. Drøbak er et mindre tettsted som frem til 1962 hadde bystatus. Pr. 1. januar 1961 — før det ble innlemmet i Frogn kommune — var innbyggertallet 2.688, og selv om folketallet er økt siden da er økningen forholdsvis moderat. Ved politikammeret var det pr. 1. januar 1973 27 ansatte — derav 3 embetsmenn, 17 tjenestemenn og 7 kontorfunksjonærer.

Follo politidistrikt omfatter 6 kommuner — Nesodden, Oppegård, Ski, Frogn, Ås og Vestby — som hver har sitt lensmannskontor. De rene politimessige oppgaver sorterer under de respektive lensmannsdistrikter, mens politioppgavene innenfor det område som omfattes av de gamle bygrenser sorterer direkte under politikammeret. Men fordi de enkelte lensmannskontorer ikke har mannskapsmessig kapasitet til noen særlig inngående patruljetjeneste i sine distrikter — samtidig som politikammerets geografiske grenser er svært snevre — omfatter i praksis politikammerets patruljetjeneste tildels også de omkringliggende lensmannsdistrikter.

De enkelte lensmannskontorer har mellom 4 og 6 ansatte avhengig av størrelse. I motsetning til politikammeret er lensmannskontorene regulært bare betjent i den ordinære kontortid — selv om de ansatte i forbindelse med oppdrag eller generell patruljetjeneste kan disponeres ut over denne. I og med at lensmannskontorene regulært vil være ubetjent utenfor kontortid, vil henvendelser vedrørende forhold innenfor lensmannsdistriktet kunne bli rettet til politikammeret. Dette vil også i en viss utstrekning skje på dagtid — særlig fra publikum i lensmannsdistrikter som ligger nær Drøbak.

Arbeidsfordelingen mellom politikammeret og lensmannskontorene er i grove trekk at oppgaver i forbindelse med opprettholdelse av ro og orden sorterer under lensmannskontorene — bortset fra den tidligere Drøbak by. Når det gjelder forseelsaker har lensmennene anledning til å iverksette etterforskning på egen hånd uten å innhente tillatelse fra politimesteren. I forbrytelsessaker må derimot beslutning om etterforskning treffes av

politimesteren. I slike saker må derfor meddelelse om forholdet gis til politikammeret umiddelbart. En annen sak er at grensene mellom forseelser og forbrytelser kan være flytende, og at det på et tidlig stadium kan være uklart hvordan en handling skal klassifiseres. Dette betyr at lensmennene også når det gjelder forbrytelsessaker i en del tilfelle vil kunne starte etterforskning uten å gi melding til politikammeret.

I praksis er det imidlertid en forholdsvis stor grad av samarbeid mellom politikammeret og lensmannskontorene, både fordi politimesteren er lensmennenes overordnede både som politi- og påtalemyndighet — men først og fremst fordi de gjensidig er avhengig av hverandres bistand ved løsningen av en lang rekke oppgaver.

Selv om lensmennene har en viss selvstendig myndighet når det gjelder politi- og påtaleoppgaver er det politimesteren og politikammeret som utgjør sentrum i det nettverk som et politidistrikt utgjør. Alle lovbrudd — både forseelser og forbrytelser — skal før eller siden innberettes til politikammeret, og det store flertall av ordensmessige saker av noen betydning vil også bli innberettet. Til tross for at en fullstendig analyse av hva som skjer innenfor politidistriktet ville forutsatt at man også tok utgangspunkt i hva som skjedde i de enkelte lensmannsdistrikter, skulle derfor en analyse av politikammerets virksomhet isolert sett gi et forholdsvis godt inntak. Og praktiske grunner tilsa at vi måtte begrense oss til dette.

1.3. Politiets arbeidsoppgaver

Selv om etterforskning av lovbrudd og opprettholdelse av ro og orden utgjør en meget vesentlig del av politiets arbeidsoppgaver er politiet også tillagt en lang rekke administrative oppgaver — fra utstedelse av pass til å gi uttalelser overfor kommunestyret om hvorvidt skjenkebevilling bør gis, fra å gi tillatelse til å holde basar til å føre kontroll med utlendinger.

En kartlegging av politiets virksomhet — som skulle dekke det utall av områder hvor de er tillagt eller har påtatt seg arbeidsoppgaver — måtte basere seg på en analyse av alle henvendelser som kommer inn til politiet gjennom brev, telefon eller på annen måte og av hva politiet gjorde i hvert enkelt tilfelle, foruten av de tiltak politiet på egen hånd foretok. Selv om en slik analyse i prinsippet ville være mulig — fordi politiet har et meget velordnet registrerings- og arkiveringssystem — ville det være meget tidkrevende, og utbyttet ville antakelig ikke stå i forhold til arbeidsinnsatsen.

Vi valgte istedet å konsentrere oss om det man kan kalle politiets operative virksomhet. I en rekke situasjoner forventes det

at politiet skal gripe inn og på en eller annen måte ordne opp i et forhold. I mange tilfelle er det henvendelser fra utenverdenen som utløser kravet om handling. Publikum eller myndigheter gir informasjonen eller anmoder om bistand som det forventes at politiet skal reagere på forholdsvis hurtig — enten det nå er en person som ringer inn og melder at hans bil er stjålet, at hans datter er forsvunnet eller at en katt har satt seg fast i et tre, eller en av alarmene som utløses. I andre tilfelle er det et generelt krav om at politiet skal være tilstede og ha oppsyn med visse begivenheter — enten det nå gjelder en demonstrasjon som blir avholdt, trafikkavviklingen en utfartssøndag eller den mer rutinemessige overvåkning av offentlige steder gjennom patruljevirkksomheten.

Når det gjelder denne operative virksomhet — enten den er *reaktiv* i den forstand at den er et svar på henvendelser fra publikum eller andre myndigheter, eller *proaktiv* i den forstand at det er politiet som selv tar initiativet (Reiss 1971) — vil man gjennom opptegnelsene i vaktjournalen kunne få en oversikt over slike hendelser av mer akutt art hvor politiet forventes å gripe inn. Forholdet er nemlig at henvendelser som angår slike forhold — enten de nå kommer gjennom telefon, telex, alarmer eller personlig fremmøte — kanaliseres til politivakta, hvor den vakthavende ifølge instruks skal notere henvendelsene ned i vaktjournalen og hvor han også skal nedtegne de tiltak som eventuelt måtte bli satt i verk. På samme måte vil den eller de patruljer som er ute på tjeneste gi underretning om de forhold de kommer over, og også dette skal nedtegnes. Selv om vaktjournalen ikke gir noen utfyllende beskrivelse av politiets virksomhet — og i særdeleshet ikke når det gjelder de mer administrative gjøremål — er den likevel den beste kilde når det gjelder å danne seg et bilde av de mer akutte hendelser hvor politiets bistand er påkrevet.

Men en viss reservasjon må man likevel ta. Når det gjelder henvendelser fra publikum og utenverdenen ellers vil meldingen i seg selv være den eneste informasjon politiet har ved avgjørelsen av om de skal foreta seg noe og hva de eventuelt skal gjøre. Når det gjelder politiets proaktive tjeneste gjennom patruljetjenesten vil det imidlertid være politiet selv som observerer begivenheten, og som eventuelt melder tilbake til vakta. Det er derfor patruljen som bestemmer hvorvidt forholdet skal rapporteres videre og eventuelt bestemmer innholdet av den meldingen som tas inn i vaktjournalen. Og gjennom å følge patruljen kunne vi fastslå at i visse tilfelle ble det ikke rapportert tilbake til vakta. Dette gjaldt f. eks. i tilfeller hvor de stanset en syklist uten lykt å anmodet ham om å trille sykkel videre, kontrollerte førerkortet hos en bilfører eller ba folk slutte med å drikke utendørs.

Men felles for disse sakene er at de vil gjelde helt bagatellmessige forhold, som heller ikke publikum ville henvendt seg til politiet om.

2. Melderne og meldingene

2.1. Hovedtyper av meldere

I 1973 kom det ifølge vaktjournalen inn i alt 1.205 meldinger av forskjellig art til vakta på Follo politikammer. Disse meldingene kom fra fem forskjellige kilder slik det fremgår av tabell 1. Den største gruppen — 474 eller 39 % av samtlige meldinger — kom fra publikum ved at privatpersoner eller forretningsdrivende henvendte seg til vakta for å be om bistand eller for å melde fra om forskjellige forhold. En annen og tallmessig omtrent like stor gruppe var meldingene fra lensmenn i distriktet som utgjorde 422 eller 35 % av meldingene. Der nest kom

Tabell 1. *Hvem meldingene kom fra.*

	Antall	%
Publikum	474	39.3
Patruljen	112	9.3
Lensmenn i distriktet	422	35.0
Andre politimyndigheter	118	9.8
Andre myndigheter	79	6.6
Sum	1.205	100.0

meldinger fra andre politimyndigheter som utgjorde 118 eller 10 %. Omtrent like mange meldinger — 112 eller 9 % — kom fra patruljen. I hovedsak vil dette være meldinger fra bilpatruljen, selv om det i unntakstilfelle kan være meldinger om forhold som vedkommende politimann kommer over utenfor tjenesten og som han formidler videre til vakta. Den siste gruppen er meldinger fra andre myndigheter som utgjorde 79 eller 7 % av samtlige. Det var særlig meldinger fra sykehus, lege eller ambulanse og meldinger fra militærvesen og brannvesen som utgjorde hovedtyngden i denne gruppen.

I tillegg til disse meldingene ble politiet i 81 tilfelle alarmert ved automatiske varslingsapparater. I 11 tilfelle var det tale om brannalarm. I de resterende 70 tilfelle kom alarmen fra en av de 6 bedrifter som har installert varslingsapparat på politikammeret — oftest fra banken, apoteket eller postkontoret. Samtlige av disse alarmer var utløst ved en eller annen feil på alarmsystemet. I omtrent halvparten av tilfellene førte de til utrykning, mens dette i den andre halvparten av tilfellene ble avverget ved oppringning fra bedriften.

Går vi tilbake til tabellen og sammenlikner antallet meldinger fra publikum og antallet meldinger fra patruljen — som begge er meldinger som i hovedsak springer ut av det distrikt som politikammeret er satt til å betjene — synes det å bekrefte det vi var inne på innledningsvis, nemlig at politiets virksomhet i langt større grad er reaktiv enn proaktiv. Over 80 % av de forhold innenfor distriktet av mer akutt art som politiet må ta seg av springer ut av henvendelser fra publikum, mens bare de resterende 20 % er forhold som politiet selv kommer over. Eller sagt på en annen måte: i de alt overveiende tilfelle er det publikums definisjon av hvilke typer av slike saker som sorterer under politiet som er avgjørende for de arbeidsoppgaver politiet blir stilt overfor.

Man kan riktignok innvende at meldinger fra publikum bare utgjør 39 % av samtlige meldinger, og at derfor meldinger fra forskjellige myndigheter utgjør flertallet av meldingene. Imidlertid er det — som vi skal komme tilbake til senere — grunn til å tro at svært mange av disse andre meldingene opprinnelig kan tilbakeføres til meldinger fra publikum. Dette gjelder ikke minst meldinger fra lensmenn i distriktet. Svært mange av disse skyldes at publikum opprinnelig har henvendt seg til lensmannen i distriktet — som så har formidlet meldingen videre til politikammeret. Og det samme vil være tilfelle ved meldinger fra andre politimyndigheter og fra andre myndigheter.

2.2. *Hovedtyper av meldinger.*

De meldinger som kommer inn til vakta er av høyst forskjellig art. For å få et visst bilde av sakens art har vi i *tabell 2* splittet dem opp i tre hovedgrupper — assistanse, lovbrudd og informasjon.

Assistansetilfellene omfatter meldinger som ikke angår mellommenneskelige konflikter — men hvor det er spørsmål om bistand av forskjellig art enten det nå er ved et trafikkuhell, ved brann eller når noe er kommet bort. Lovbruddstilfellene omfatter meldinger om lovbrudd av enhver art — beruselse, promillekjøring, skadeverk og tyveri. Det må imidlertid presiseres at det er den nedtegnede melding som danner utgangspunkt for rubriseringen. Det kan derfor ikke utelukkes at det bak en anmodning om assistanse skjuler seg et lovbrudd — en gjenstand som er meldt savnet kan f. eks. være stjålet — eller en lovbruddsmelding angår i realiteten et forhold som ikke er straffbart. Vi har ved rubriseringen vært avhengig av melderens definisjon av situasjonen, og vakthavendes tolkning av hva som meldes. Den tredje kategori er det vi har kalt informasjon — som i hovedsak

er meldinger hvor melderer ikke utber seg noe tiltak fra politiets side.

I noen få tilfelle forelå meldinger som åpenbart ikke falt inn under noen av disse tre hovedkategoriene. I to tilfelle var det f. eks. melding om sivilrettslige tvister — hvor politiet verken kan eller skal gripe inn. Disse er holdt utenfor oppstillingen i tabell 2.

Tabell 2. *Meldingenes art fordelt på hovedtyper av meldere. Prosent.*

	Publikum	Patruljen	Lensmenn	Andre myndigheter	Total
Assistanse	40.7	15.2	23.7	55.3	34.8
Lovbrudd	53.4	81.3	68.0	29.4	57.2
Informasjon	5.9	3.6	8.3	15.2	8.0
Sum	100.0	100.1	100.0	99.9	100.0
Antall	474	112	422	197	1205

Som det fremgår av tabellen er meldinger om lovbrudd i flertall — hele 57 % av meldingene faller i denne kategorien. Meldinger om assistanse ligger også høyt med 35 %, mens rene informasjoner utgjør 8 %. Det er imidlertid klare forskjeller mellom de forskjellige meldergrupper når det gjelder type melding. Av tabellen fremgår det f. eks. at 81 % av de meldinger som kommer fra patruljen gjelder lovbrudd. Det er mulig at dette tallet ikke helt avspeiler de faktiske forhold — det kan tenkes at det i større utstrekning gis rapport tilbake til vakta i lovbruddssaker enn i assistansesaker. På den annen side stemmer det godt med våre observasjoner gjennom patruljetjenesten. Vi fulgte bilpatruljen i en uke våren 1974, og i denne uken grep politiet inn på eget initiativ i 15 tilfelle. Bare i ett av disse ble det ytt assistanse, mens de resterende 14 gjaldt forskjellige former for lovbrudd. Og det er liten grunn til å tro at det ikke avspeiler en hovedtendens i politiets patruljevirkksomhet — nemlig at denne er mer innrettet på å oppdage lovbrudd enn assistansesituasjoner.

Selv om lovbrudd utgjør flertallet av meldingene er det også mange meldinger om ren assistanse. Særlig gjelder dette ved meldinger fra publikum hvor 41 % av meldingene var av denne art. Publikum bruker altså i stor utstrekning politiet som et service-organ utover det å gripe inn i mellommenneskelige konflikter. Det er mye som tyder på — og som vi skal komme tilbake til senere — at publikum i en viss grad definerer politiet som et forholdsvis tilgjengelig service-organ. Som et organ man henvender seg til når andre hjelpeorganer ikke er tilgjengelige eller når man ikke vet hvor man skal henvende seg.

2.3. Nærmere om lovbruddsmeldingene.

I tabell 3 har vi foretatt en oppsplitting av de lovbruddsmeldinger som kom inn til politiet. I en del tilfelle vil en melding inneholde flere lovbruddstyper — f. eks. beruselse, vold og skadeverk. Vi har da forsøkt å finne frem til det typiske ved handlingen, slik at det ikke nødvendigvis vil være den side ved handlingen som kan medføre høyest straff som danner utgangspunktet for klassifiseringen.

Tabell 3. *Meldinger om lovbrudd fordelt på innhold og melder.*
Prosent.

	Publikum	Patruljen	Lensmenn	Andre myndigh.	Total
Beruselse	13.4	52.7	34.1	1.7	26.3
Promillekjøring	10.3	20.9	13.6	17.2	13.6
Vold/trusler	8.3	2.2	3.5	3.4	5.1
Tyveri/innbrudd	27.3	8.8	27.9	25.9	25.0
Biltyveri	2.8	—	11.1	17.2	7.1
Sedelighet	2.4	—	0.3	—	1.0
Skadeverk	8.7	—	1.4	6.9	4.4
Narkotika	1.6	4.4	1.7	3.4	2.2
Husbråk	2.8	—	1.0	—	1.5
Fjerne person/per-					
son amok	11.5	1.1	1.0	—	4.8
Andre	11.1	9.9	4.2	24.1	9.1
Sum	100.2	100.0	99.8	99.8	100.1
Antall	253	91	287	58	689

Tabellen viser at beruselseskriminaliteten er det tallmessig største problemet; hele 26 % av alle meldinger angår dette lovbrudd. Denne kategorien dekker imidlertid over noe uensartede forhold. Den omfatter ikke bare de handlinger som direkte faller inn under løsgjengerloven, men også andre handlinger hvor det er beruselsen som er det sentrale ved handlingen. Kategorien kan altså skjule handlinger som legemsfornærmelser og ærekrenkelser. Også ved andre handlinger kan alkohol være en direkte medvirkende årsak. Men f. eks. ved tyveri eller andre litt mer alvorlige handlinger, vil ikke beruselsen stå som det sentrale ved handlingen, og kategoriseringen vil bli en annen. Det samme gjelder husbråk — som utspiller seg i private hjem — og fjerne person, person amok — som finner sted på bevertningssteder, anstalter og liknende.

Som det fremgår er det stor forskjell mellom de enkelte meldere når det gjelder beruselse. Særlig gjennom patruljetjenesten

blir mange pågrepet for beruselse — denne kategorien utgjør mer enn halvparten av lovbruddsmeldingene fra patruljen. Også når det gjelder meldinger fra lensmennene ligger tallet høyt — mens det derimot ligger langt lavere blant meldingene fra publikum. Promillekjøring utgjør også en betydelig del av meldingene fra patruljen.

Vinningskriminaliteten har en meldingsfrekvens på høyde med beruselse. Biltyveriene er skilt ut som en egen gruppe men hadde også de vært tatt med ville tallet vært oppe i 32 %. Også her er det klare forskjeller mellom publikum og patruljen. Mens slike meldinger utgjør 30 % av publikumsmeldingene, er det tilsvarende tall for patruljen 9 %.

Som vi var inne på i det foregående mente vi å kunne påvise at oppdagelse av lovbrudd synes å være patruljetjenestens primære oppgave. Og dette gjelder i særdeleshet beruselseskriminalitet og promillekjøring. På begge disse områder er det utvilsomt samtidig slik at et stort antall lovbrudd aldri blir oppdaget. En styrkelse av patruljetjenesten vil derfor først og fremst innebære at flere slike handlinger avdekkes — mens det vil ha langt mindre betydning når det gjelder å avdekke andre former for lovbrudd.

Når det gjelder andre typer lovbrudd — som volds-, vinnings- og sedelighetskriminalitet — er det først og fremst gjennom anmeldelser fra publikum at de kommer til politiets kunnskap. Og endringer i politiets effektivitet — i den forstand at politiet får kjennskap til flere slike handlinger — må derfor først og fremst skje gjennom endringer i publikums anmeldelsestilbøyelighet. Eller sagt på en annen måte: formell kontroll av den type som politiet står som representanter for er først og fremst effektiv overfor lovbrudd uten offer som beruselse, promillekjøring og narkotikabruk, mens lovbrudd som innebærer mellommenne-skelige konflikter forutsetter medvirkning fra publikum gjennom deres informelle sosiale kontroll.

2.4. Forholdet politi — lensmenn.

I det foregående har vi sett meldingene fra ansatte ved kammeret i relasjon til meldinger fra publikum. Denne sammenlikningen er basert på at publikumsmeldinger og patruljetjeneste dekker tilnærmedesvis det samme geografiske område. I realiteten vet vi imidlertid lite om dette. På den ene side står publikum overfor valget om å melde et forhold direkte til lensmannen eller å vende seg til politikammeret som i sin tur underretter vedkommende lensmann. På den annen side er politikammerets patruljetjeneste i praksis ikke bare begrenset til å gjelde den tidligere Drøbak by — i mange tilfelle avpatruljeres også de tilgrensende lensmannsdistrikter.

Dette gjør at det er mulig at vi har sammenliknet to usammenliknbare størrelser. Dersom publikum utover i distriktene i stor grad vender seg til politikammeret, mens patruljetjeneste i liten utstrekning går ut over det egentlige distrikt — betyr dette at vi i realiteten sammenlikner publikumsmeldinger i hele politidistriktet med patruljemeldinger i en liten del av distriktet. Og omvendt — dersom publikum stort sett vender seg til de respektive lensmannskontorer, mens patruljetjenesten favner langt videre blir sammenlikningen skjev den andre veien.

En viss kontroll på dette kan vi imidlertid få ved å se på meldingene fra lensmenn i distriktet i forhold til det samlede antall meldinger fra henholdsvis publikum og patruljen. Dersom fordelingen stemmer overens har vi grunn til å slutte at patruljetjenesten og publikumsmeldingene i hovedtrekk dekker det samme område — og at de følgelig er sammenliknbare.

Tabell 4 viser hvordan meldingene om lovbrudd fordeler seg på disse to kategorier av meldere. Som det fremgår av tabellen er det visse forskjeller mellom publikum/patruljen på den ene siden og lensmenn på den anden.

Tabell 4. Meldinger om lovbrudd fordelt på innhold og politikammer/lensmannsdistrikt. Prosent.

	Follo politikammer	Lensmanns- distriktene
Beruselse	23.8	34.1
Promillekjøring	13.1	13.6
Vold/trusler	6.7	3.5
Tyveri/innbrudd	22.4	27.9
Biltyverier	2.0	11.1
Sedelighet	1.7	0.3
Skadeverk	6.4	1.4
Narkotika	2.3	1.7
Husbråk	2.0	1.0
Fjerne person/person amok	8.7	1.0
Andre	10.8	4.2
Sum	99.9	99.8
Antall	344	287

De største forskjeller gjelder beruselse, fjerne person og biltyveri. Når det gjelder de to førstnevnte kategorier kan antakelig forskjellen føres tilbake til forskjeller i rubriseringen. En melding fra publikum om å få fjernet en person på grunn av vedkommendes atferd vil på dette tidspunkt bli rubrisert som „fjerne person/person amok“. Bakgrunnen for fjernelsen vil imidler-

tid ofte være beruselse — og fordi meldingen fra lensmannsdistriktet oftest kommer etter at vedkommende er fjernet og evt. pågrepet vil den bli rubrisert som beruselse fordi det er dette som er hjemmelen for pågrepelse. Hvorfor biltyverier relativt sett meldes oftere fra lensmannsdistriktene kan skyldes at stjalne biler oftere hensettes der enn i de mer tettbygde deler av politidistriktet.

Men selv om det er en liten forskjell mellom politidistriktet og lensmannsdistriktene — og uansett hva forklaringene på disse forskjellene kan være — er likheten mer påfallende. Regner vi ut samsvaret på basis av Spearmans rangkorrelasjonskoeffisient finner vi at når det gjelder assistansemeldinger er det mindre enn 1 % sannsynlighet for at samsvaret er tilfeldig. Og dette gjelder også på de fleste andre områder som vi vil komme inn på i det følgende — meldingene fra lensmennene avviker ikke særlig mye fra summen av meldingene fra publikum og patruljen.

3. *Meldingenes fordeling på tid og sted.*

3.1. *Fordeling på årstid.*

Tabell 5 viser hvordan meldingene fordeler seg på de enkelte måneder. Fordi vi først og fremst er interessert i å sammenlikne det vi har kalt politiets reaktive og proaktive virksomhet, har vi i denne og de følgende tabeller utelukkende tatt med meldinger fra henholdsvis publikum og patruljen. Ser vi på sumtallene viser det seg at antallet meldinger er lavest i vintermånedene — med et minimum på 5 % av meldingene i februar — og de øker

Tabell 5. *Meldinger fordelt på måned. Prosent.*

	Publikum	Patruljen
Jan.	5.9	6.3
Feb.	4.6	3.6
Mars	7.8	7.1
Apr.	9.7	3.6
Mai	8.6	12.5
Juni	13.3	20.5
Juli	13.3	8.0
Aug.	11.2	2.7
Sept.	7.4	8.9
Okt.	6.3	16.1
Nov.	5.1	7.1
Des.	6.8	3.6
Sum	100.0	100.0
Antall	474	112

så jevnt frem mot sommertiden og når maksimum på 13 % i juni, for igjen å avta utover høsten. Tatt i betraktning av at Drøbak og områdene omkring har et sterkt innslag av hytter og andre fritidsboliger — og følgelig en økning i folketallet i sommermånedene — er ikke dette særlig overraskende.

Sammenlikner vi antall meldinger fra publikum på den ene side med antall meldinger fra patruljen på den annen, viser det seg imidlertid å være markerte forskjeller. Mens de tre sommermånedene juni, juli og august har et meget høyt antall meldinger fra publikum er antallet meldinger fra patruljen i juli og august forholdsvis lavt.

Den mest nærliggende forklaring på dette er selvfølgelig at politi- og lensmannsetat — i likhet med andre yrker — avviker sin ferie i sommermånedene. Følgelig blir politiets muligheter til å utføre patruljetjeneste innskrenket, med den følge at antallet meldinger fra patruljen synker drastisk. Dette gjelder også for lensmannsetaten — men fordi en stor del av meldingene fra disse opprinnelig stammer fra publikum blir dette mindre markert.

Som vi var inne på i det foregående utgjør en stor del av meldingene fra patruljen beruselse. Ved at patruljetjenesten innskrenkes skulle dette innebære at færre berusede pågripes av politiet — til tross for at man skulle tro at det økte i antall både på grunn av at folketallet øker og fordi alkohol for mange er en form for „fritidsaktivitet“. Ser vi nærmere på tallene finner vi også at dette i en viss utstrekning er tilfelle. Mens det i april—juni var gjennomsnittlig ni meldinger for beruselse pr. md. fra patruljen, sank tallet til to meldinger i juli og én i august. Innskrenkningen i patruljetjenesten som følge av ferieavviklingen synes derfor å gi seg klare utslag ved at antallet meldinger om beruselse synker sterkt.

I og med at patruljetjenesten innskrenkes i feriemånedene — og politiets mulighet for selv å kontrollere beruselse dermed avtar — ville det være naturlig å vente en økning i antallet meldinger om slike forhold fra publikums side. Imidlertid er det ikke mulig å påvise noen slik oppgang i antallet meldinger. Mens det i tidsrommet april—juni gjennomsnittlig kom fem meldinger om beruselse pr. måned til politiet fra publikum, var det tilsvarende tall én melding i juli og tre i august.

Selv om materialet er spinkelt er det likevel fristende å konkludere med at politiets inngrep på egen hånd gjelder former for beruselse som publikum ikke finner særlig grunn til å bry seg med. Eller med andre ord at politiets og publikums kontroll på dette området ikke supplerer hverandre men retter seg mot forskjellige typer av handlinger.

3.2. Fordeling på ukedag.

Tabell 6 viser publikums- og patruljemeldingenes fordeling på ukedag. Når det gjelder fordelingen på dager, har vi valgt å inkludere også den etterfølgende natt — slik at f. eks. torsdager inkluderer samtlige meldinger fra kl. 8.00 om morgenen til kl. 8.00 neste dag. Ser vi også på sumtallene viser det seg at lørdagene, derunder også natt til søndag, har det største meldings-tall — og med mandagene og tirsdagene som de laveste. Denne fordelingen er enda mer markert når vi ser på de forskjellige typer av meldere. Når det gjelder patruljen skjer hele 40 % av meldingene på lørdager, mens det samme gjelder 22 % av meldingene fra publikum.

Tabell 6. *Meldinger fordelt på ukedag. Prosent.*

	Publikum	Patruljen
Søndag	16.2	6.3
Mandag	12.0	6.3
Tirsdag	8.6	7.1
Onsdag	12.9	5.4
Torsdag	16.0	17.0
Fredag	11.8	17.9
Lørdag	22.4	40.2
Sum	99.9	100.2
Antall	374	112

At lørdagene spiller så stor rolle når det gjelder meldinger fra patruljen skyldes først og fremst at beruselse og promillekjøring utgjør en så dominerende del av patruljens virksomhet. Og alkoholbruk og restaurantbesøk er aktiviteter som tradisjonelt henlegges til slutten av uken.

Når det gjelder meldinger fra publikum er det heller ikke overraskende at lørdagene har det høyeste tall. Selv om beruselse i seg selv sjelden fører til anmeldelser fra publikum — fører bruk av alkohol ofte til at andre typer av konflikter vil oppstå eller tilspisse seg.

Når det gjelder meldinger fra publikum ligger imidlertid også søndagene forholdsvis høyt. Og dette kan vanskelig forklares ut fra nordmenns tradisjonelle drikkevaner. En mulig forklaring kan imidlertid være at det er en annen type av meldinger som kommer inn på søndager enn på lørdager. Forholdet er jo at søndagen er den dag i uken da de fleste andre serviceorganer er stengt. I de tilfelle publikum trenger bistand fra utenforstående vil det derfor i mange tilfelle bare være politiet de kan henvende seg til (Cumming m. fl. 1965).

Ser vi nærmere på meldingene fra publikum synes disse to tendensene å bli bekreftet. Mens det i gjennomsnitt kom inn 24 assistansemeldinger og 30 lovbruddsmeldinger fra publikum pr. dag på de ordinære ukedager, kom det inn 31 meldinger om assistanse og 71 om lovbrudd på lørdagene. Selv om det også er en liten økning når det gjelder antall assistansemeldinger skyldes økningen først og fremst økning i antallet meldinger om lovbrudd. På søndagene er forholdet et annet. Antallet lovbruddsmeldinger var da 31 — eller nokså nøyaktig det samme som i uken for øvrig — mens antallet assistansemeldinger økte fra 24 til 40. I forhold til uken forøvrig synes altså publikum å ha økende behov for politiets bistand i helgene — på lørdagene vesentlig på grunn av lovbrudd og på søndager ved assistanse i andre forhold.

3.3. Stedet for hendelsen.

Tabell 7 viser hvor de hendelser som ble meldt til politiet fant sted. Som det fremgår av tabellen gjelder en meget stor del av samtlige meldinger forhold som skjer på gate eller vei. Dette er ikke særlig overraskende. Meldinger i forbindelse med trafikk

Tabell 7. Meldinger fordelt på hendelsessted. Prosent.

	Publikum	Patruljen
Privat bolig	18.6	1.8
Gate/vei	34.2	50.9
Torg/park	2.1	10.7
Båthavn	5.9	4.5
Restaurant/kafé	7.8	12.5
Forretning/bedrift	5.3	1.8
Sjøen	6.8	—
Bensinstasjon/kiosk	1.5	—
Campingplass	0.8	—
Annet	4.9	2.7
Oppl. mangler	12.2	15.2
Sum	100.0	100.1
Antall	474	112

spiller en stor rolle blant publikums assistansemeldinger, og politiets patruljevirkosomhet er jo i høy grad rettet mot forhold på offentlig sted — ikke minst gater og veier.

En annen tallmessig stor gruppe av meldinger er de som stammer fra privat eiendom. Ser vi på forholdet mellom meldinger fra publikum og patruljen på dette området, er det publikumsmel-

dingene som dominerer. Heller ikke dette er særlig overraskende — politiets adgang til på eget initiativ å gripe inn på privat område er meget begrenset (Stinchcombe 1963). Det relativt høye tall fra patruljen ved melding fra restaurant eller kafe kan kanskje virke overraskende. Forklaringen er imidlertid at det dreier seg om hendelser som har funnet sted umiddelbart utenfor restauranten eller kafeen.

Sett under ett bekrefter talloppgavene at patruljetjenesten er begrenset til å gjelde overvåkning og inngrep overfor forhold som skjer på offentlig sted. Men også når det gjelder slike forhold er det meldinger fra publikum som tallmessig spiller den største rolle. I absolutte tall er det flere meldinger fra publikum vedrørende forhold på offentlig sted enn fra patruljen. Eller sagt på en annen måte — publikums overvåkning er av større betydning enn politiets egen overvåkning også når det gjelder offentlig sted.

3.4. Hvem gjelder meldingene.

Vi var også interessert i å få vite hvem meldingene gjaldt. De opplysningene som journalen ga på dette punkt var imidlertid meget sparsomme. Bare på ett område var det mulig å trekke ut enkelte opplysninger — nemlig når det gjaldt hvorvidt meldingene gjaldt ungdom eller voksne.

Av de i alt 1.205 meldinger gjaldt vel en fjerdedel et forhold og ikke noen person, og i vel en tredjedel av tilfellene var det ikke mulig å si noe om meldtes alder på basis av opplysningene i vaktjournalen. Imidlertid var det klare forskjeller mellom meldingene fra publikum og politiet på dette området. Mens over 30 % av publikumsmeldingene vedrørte forhold uten at noen bestemt person ble utpekt, gjaldt det samme bare 9 % av meldingene fra patruljen. Dette synes å tyde på at politiets kontroll er sentrert om hendelser mens de finner sted, mens publikums kontroll i langt høyere grad retter seg mot forhold som allerede har funnet sted.

I 231 tilfelle av de meldinger som kom fra publikum eller patruljen — eller i 67 % av samtlige meldinger — ble det gitt opplysninger om alder, og av *tabell 8* fremgår fordelingen mellom ungdom (opp til 20 år) og voksne i disse tilfellene.

Tabell 8. *Meldinger etter hvem som meldes. Prosent.*

	Publikum	Patruljen
Ungdom	37.2	59.3
Voksne	62.8	40.7
Sum	100.0	100.0
Antall	145	86

Av tabellen synes det å fremgå at ungdom sett fra politiets synspunkt utgjør et større kontrollproblem enn voksne, mens det motsatte er tilfelle for publikum. Mens 59 % av meldingene fra patruljen gjaldt ungdom, var det samme bare tilfelle for 37 % av meldingene fra publikum. Og dette er enda litt mer utpreget om vi ser på lovbrudd isolert. Av de 85 lovbruddsmeldinger fra patruljen hvor alder ble oppgitt gjaldt 50 — eller 59 % — ungdom, mens det samme bare var tilfelle i 39 — eller 34 % — av de 115 lovbruddsmeldinger fra publikum. En del av forklaringen er utvilsomt at ungdom i langt høyere grad enn voksne er nødt til å henlegge sine aktiviteter — og derunder også alkoholbruk — til offentlige steder av mangel på andre steder å oppholde seg. Og fordi alkoholbruk er straffbart nettopp fordi det skjer på offentlig sted, og fordi politiets kontroll er sentrert om slike steder, vil ungdom være mer eller mindre forutbestemt til å fanges inn av politiet.

5. *Avslutning.*

La oss til slutt på basis av beskrivelsen forsøke å sette det hele inn i et litt større perspektiv.

Som det vil ha fremgått av det foregående er politiets operative virksomhet i høy grad avhengig av kontakten med publikum. På basis av vaktjournalen viser det seg at 80 % av samtlige oppdrag skyldes meldinger fra publikum, mens bare de resterende 20 % springer ut av patruljevirkomheten. Dette betyr at den formelle kontroll som politiet utøver i meget høy grad er bestemt av publikum — fordi det i utstrakt grad er publikum gjennom sin meldingsvirksomhet som bestemmer hvilke oppgaver som politiet får overlatt.

Det synes også å være slik at de oppgaver som publikum på denne måten definerer som politioppgaver ikke ville bli ivaretatt dersom kontakten mellom politiet og publikum minsket. Politiets proaktive virksomhet gjennom patruljetjenesten er til dels rettet mot andre ting enn det publikum definerer som det viktigste.

For det første er politiets egenaktivitet begrenset til forhold som skjer på offentlig sted, og det har derfor relativt liten mulighet til å gripe inn på egen hånd overfor alle de tilfelle hvor hendelsene finner sted privat. I tillegg kommer at politiets mulighet til å overvåke offentlige steder selv med en mangedobling av styrken vil være meget begrenset i forhold til almenhetens muligheter. Antallet formelle kontrollører vil alltid være fåtallige i forhold til de informelle kontrollører — i hvertfall utenfor en politistat som nettopp er kjennetegnet av flytende grenser mellom formelle og informelle kontrollører.

For det annet synes det også å være slik at politiets formelle

kontroll er rettet mot andre forhold enn de som publikum først og fremst ønsker kontrollert. Politiets patruljevirkksomhet basert på meldingene fra patruljen, er i langt større grad rettet mot lovbrudd enn mot assistanse, mens publikumsmeldingene viser en mer jevn fordeling. Men også når det gjelder lovbrudd er det forskjeller mellom patruljen og publikum. Beruselse, promillekjøring og til dels narkotikaforbrytelser — som alle er lovbrudd uten offer — spiller en tallmessig stor rolle i politiets proaktive kontroll, men en underordnet rolle for publikum. Denne diskrepansen synes å bli ytterligere bekreftet ved at nedgangen i politiets kontroll i feriemånedene — med derav følgende nedgang i antallet pågrepne for beruselse — ikke fører til noen oppgang i antallet av slike meldinger fra publikums side. I tillegg kommer at patruljens virksomhet i større grad enn publikums kontroll er rettet mot ungdom og mot handlinger i det øyeblikk de foretøves. Det synes med andre ord å være slik at politiets kontroll ikke er noe alternativ til publikums informelle kontroll — den er snarere et supplement.

Dette betyr i sin tur at en styrkelse av politiet vanskelig kan skje gjennom en utbygging av politiets patruljetjeneste. Dette vil riktignok bety en sterkere kontroll av handlinger på offentlig sted — og da først og fremst lovbrudd i forbindelse med alkohol. Men dette synes å være lovbrudd som publikum ikke opplever som særlig viktige. Viktigere enn å øke patruljetjenesten må det være å bygge ut samarbeidet med publikum — fordi publikumskontrollen er langt viktigere enn politiets egen kontroll.

Selv om lovbrudd utgjør flertallet av meldingene også fra publikum, er det imidlertid svært mange som angår andre forhold — det vi har kalt meldinger om assistanse. Det er mye som tyder på at politiet fungerer som et slags generelt serviceorgan — et sted hvor man henvender seg når man ikke vet hvilke andre organer man skal henvende seg til eller når slike organer er stengt. For det første er det et meget bredt spekter av assistansesaker som avspeiles i publikumsmeldingene — fra å avlive skadede dyr til å skaffe legehjelp, fra å megle mellom naboer til å fjerne veisperringer. Det faktum at antallet assistanse-meldinger når et toppunkt på søndagene peker også i samme retning.

Men selv om disse serviceorganene delvis ligger på siden av politiets egentlige oppgaver er de likevel ikke uten betydning. Fordi politiet som formelle kontrollører er avhengig av publikums bistand må det være viktig å skape og opprettholde en bred kontaktflate med publikum. Og nettopp ved også å oppleves som et generelt bistandsorgan — og ved å yte bistand når man blir bedt om det — er en av mulighetene til å oppnå dette.

Ragnar Hauge & Harald Stabell

LITTERATUR

- Borg, Ole, Kirsten Gamst-Nielsen og Henning Koch:* Hvem(s) er politiet? En foreløbig undersøgelse af Københavns ordenspoliti. København 1973, 265 s. Stensilert.
- Cumming, Elaine, Ian Cumming and Laura Edell:* Policeman as Philosopher, Guide and Friend. *Social Problems*. 1965, årg. 12, s. 276—286.
- Hauge, Ragnar:* Politioppgaver og påtaleopp-gaver — noen synspunkter på utviklingen innenfor norsk politi. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*. 1974, 62. årgang, s. 210—223.
- Reiss, Albert J.:* The Police and the Public. New Haven: Yale University Press. 1971. 221 s.
- Stinchcombe, Arthur:* Institutions of Privacy in the Determination of Police Administrative Practice. *American Journal of Sociology*. 1963—64, årg. 69, s. 150—160.
- Støkken, Anne Marie* i samarbeid med *Malin Brattstrøm, Nils Christie, Thomas Haaland, Dag Leonardsen, Gunnar Lind og Tove Løvhaug:* Politiet i det norske samfunn. Universitetsforlaget: Oslo. 1974, 216 s.